№ 26 ԱՊՐԻԼԻ 18 (30) 1877 ԱՊՐԻԼԻ 18 (30) № 26

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 7 րուբլ, կէս տարվանը 4 րուբլ։

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը, պ. Ծատուրեանի և Արասխանեանի խանութում

Օտարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 (Բացի կիրակի և տօն օրերից)։

Յայտարարութիւնները ընդունվում են ամեն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողին 2 կօպէկ։

„ՄՇԱԿ" լրագրի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ խնդրում է այն բաժանորդներին, որոնք այս ամբողջ տարվայ կամ կէս տարվայ բաժանորդական գինը լրվին չեն տուել խմբագրութեանը, շտապել լրացնել իրանց բաժանորդագինը։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Պատերազմ։—Ներքին տեսութիւն։ Պատերազմական բեմից։ Մի քանի խօսք մեր թղթակիցների մասին։ Նամակ Մօզդօկից։ Նամակ Բագուից։ Նամակ Ղզլարից։ Ներքին լուրեր։—Արտաքին տեսութիւն։ Քաղաքական տեսութիւն։ Նամակ խմբագրին։ Արտաքին լուրեր։—Խառն լուրեր։—Յայտարարութիւններ։—Տեղեկացոյց։—Բանասիրական. Մատենագրութիւն։

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Երկար ժամանակ սպասած պատերազմը յայտնված է ուրեմն և արդէն սկսված է։

Թագաւոր Կայսրը յայտնել է զօրքին Տիրասպոլի մէջ հետևեալ նշանաւոր խօսքերը, ինչպէս հաղորդում է «Правит. Вѣстн.» լրագիրը։ «Ես աշխատում էի գցել ձեզ գործի մէջ, այդ պատճառով, Ես, որքան կարելի էր, ուշացնում էի։ Ափսոս էր թափել ձեր Ինձ համար թանգագին արիւնը, բայց մի անգամ որ Ռուսաստանի պատիւը ձեռնամուխ է եղած, Ես հաւատացած եմ որ ամենքս մինչև վերջին մարդը կիմանանք պաշտպանել նրան։» «Աստուած ձեզ հետ է, ցանկանում եմ ձեզ կատարեալ աջողութիւն։»

Այժմ աւելորդ են ուրեմն դատողութիւններ։ Քրիստոնեաների պաշտպանութեան գործը ընդդէմ մահմետական տարրի բարբարոս ճնշման, այն անվերջանալի արևելեան խնդիրը Թագաւոր Կայսրի կամքով կը վճռվի ոչ թէ անորոշ դիպլօմատիական բանակցութիւններով, այլ սրով և արիւնով։

Սկզբունքով կարելի է համակրել կամ չը համակրել պատերազմին, բայց մէկ բան չէ կարելի չը խոստովանել, որ կան ազգեր, որոնք ենթարկվում են նոր մտքերին, ընդհանուր մարդկային առաջադիմութեան անհրաժեշտութիւնը ընդունում են միայն սրի և հրացանի միջոցով հասցրած լինելով այդ անհրաժեշտութեանը։ Կան հարցեր, որոնք այլ կերպ չեն կարող վճռված լինել, եթէ ոչ պատերազմի միջոցով։

Թիւրքիան պատկանում է այդ տեսակ ազգերին, արևելեան խնդիրը այդ տեսակ դժուար լուծելի խնդիրներից մինն է....

Եթէ այսօր չը լինէր պատերազմ, նա մի օր լինելու էր։ Արևելեան խնդիրը առանց պատերազմի երբէք չէր կարող իր լուծումն ստանալ։

Ռուսաց զօրքը հանդէս է դուրս գալիս պատերազմական բեմի վրա ճնշված ազգերը, քրիստոնէութիւնը, ազատութիւնը և ընդհանուր մարդկային առաջադիմութիւնը և լուսաւորութիւնը պաշտպանելու դիտաւորութեամբ։

Ցանկանանք մեր զօրքերին աջողութիւն, որից կախված է արևելքի ազատութիւնը, նրա բնակիչների խաղաղ, ապահով դրութիւնը և երկար ժամանակ ճնշման տակ մնացած քրիստոնեայ ազգերի բարոյական, տնտեսական և մտաւոր վերանորոգութիւնը։

Ռուսաց զօրքերը կոչումն ունեն այս բոպէիս եւրօպական քաղաքակրթութեանը մի լայն ճանապարհ բաց անելու դէպի արևելքը։

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ԲԵՄԻՑ

Պատերազմը յայտնված է Թիւրքիայի դէմ և արդէն սկսված է։ Սահմանների վրա կանգնած զօրքերը անցկացան Թիւրքաց պետութեան սահմանները։ Շարժումը սկսվեցաւ ապրիլի 12-ին։ Բոլոր կէտերի վրա ռուսաց զօրքերը անցան սահմանը և առ ժամանակ պատահելով միայն Թուրք պահապան զօրքերին, այդ վերջինների մեծ մասը անձնատուր եղան մեր զօրքերին գրեթէ առանց ընդդիմութեան։ Միայն Ջելաբ—Կիչութ անուանված տեղի մէջ Թուրքաց սուվարի անուանված զինուորականները փորձեցին ընդդիմադրութիւն անել, բայց այդ պատճառով պատահած կռւի մէջ Թուրքերի կողմից 4 մարդ սպանվեցան։ Ռուսների կողմից սպանվեցաւ մի կազակ։ Մեր զօրքը առաջ գնալով ճանապարհում պատահեց քուրդերի ձիաւորներին, որոնք փոքր ինչ ընդդիմադրութիւն անելուց յետոյ, յետ քաշվեցան։ Թիւրքաց 7 օֆիցէրներ և 97 հասարակ զինուորականներ (սոլդատներ) ռուսների ձեռքը գերի ընկան։ Ապրիլի 12-ին 200 Թուրք ձիաւորներ անձնատուր եղան Ալէքսանդրապօլի մօտ կանգնած ռուսաց զօրքերի գլխաւոր կառավարչին։ Այդ երկու հարիւր մարդիկ խնդրում են որ ռուսները ընդունեն նրանց իրանց զօրքի ծառայութեան մէջ։—«Кавказъ» լրագրում կարդում ենք, որ Ռիօնի զօրքերի կառավարիչ, գէնէրալ Օկլօբժիօ հաղորդեց որ ապրիլի 13-ին, երեկոյեան 6 ժամին զօրքը գէնէրալ Դէնիբէկօվի առաջնորդութեամբ երկար և ծանր կռւից յետոյ վեր առաւ Թիւրքերից Թողած ամրացած բանակը Մուխստատէի մօտ։ Այդ զօրքի այն մասն է, որ Օզուրգէթից անցաւ Թիւրքիայի սահմանը։ Այդ ճակատամարտի մէջ բացի կանօնաւոր զօրքերից մեծ քաջութեամբ էր կռւում Գուրիայի միլիցիան։ Մեր կողմից սպանվեցան մինչև 30 մարդ։ Պօդպօլկօվնիկ Մուսխէլօվ վիրաւորված է։ Ճանապարհները և դիրքը շատ դժուար են կանօնաւոր շարժման համար։—Սուրբ Նիկօղայոսի բերդից (որ գտնվում է Օզուրգէթից ոչ հեռու Թիւրքաց սահմանի վրա) հաղորդում են որ Թիւրքաց նաւերը ռմբակոծում են այդ ամրացած տեղը։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Մայրենի լեզու, դասագիրք ընթերցանութեան ազգային ուսումնարանների համար։ Յարմարեցրած աշակերտների աստիճանաբար զարգացմանը և դիտողարար բնութեան երևոյթներին և պատմական պատկերներին ծանօթանալուն։ Գ. և Դ. տարի. Թիֆլիս. 1877 թ. Աշխատասիրութիւն Նիկ. Տէր-Ղևոնդեանի. տպարան Մարտիրոսեանի։

(Շարունակութիւն և վերջ)

Ութերորդ վարժութեան սկզբում, որով պարոնը սկսում է պատմաբանական մասը, խօսքը մարդու ստեղծագործութիւնից վեր առնելով այսպէս է խօսում. «Գեղեցիկ էր նախաստեղծ աշխարհը, երբ դեռ նոր էր գոյացել Աստուծոյ խօսքով, բայց նորա վերա դեռ ևս մարդ չը կար և ոչ ոք էր, որ նորա գեղեցկութիւններով զուարճանար։ Ցերեկը փայլուն արեգ բարձրանում էր երկինքը և թափում էր երկրի վրա լոյս և ջերմութիւն. գիշերը երևում էր համեստ լուսինը և փայլում էին անհամար աստղեր. երկնքի կապոյտ կամարը՝ զարդարուած ոսկեփայլ և արծաթանման ամպերով, բարձր տարածում էր իւր հրաշալի անսահման վրանը. ալեկոծում և վրդովւում էր անեզր ծովը. բարձրագոյն լեառները իրանց ձիւնափայլ գագաթներն ամպերից վեր էին բարձրացնում. ամենայն կողմը հոսում էին յորդառատ կապոյտ գետեր. եռում-ցանում էին իրանց ցայտունքը ջրվէժներ կազմելով. խոխոջում էին փրփրալից առուները հոսելով անուշահոտ և հիւթալի խոտերի վերայով.... Խայտապիսակ թռչունները և փայլուն միջատները անդադարդի նման ցողալով սլանում էին օդի մէջ. սոխակը հնչում էր իւր բարձրաձայն երգը.—բայց դեռ չէր ստեղծուած մարդը և ոչ ոք էր, որ վայելէր աշխարհիս բոլոր փարթամութիւնները....

Տեսնելով թէ որքան գեղեցիկ է աշխարհս, Աստուած, լի անսպառելի սիրով, կամեցաւ ստեղծել մի էակ, որը իւր անմահ հոգով նմանուէր տիեզերքի Արարչին, սակայն և որը կատարէր նորա օրէնքը, ոչ թէ կարիքից ստիպուած, որպէս միւս անբան արարածները, այլ հասկանալով այդ օրէնքի զգօնութիւնը և քաղցրութիւնը....

«Արասցուք մարդ ըստ պատկերի մերում և ըստ նմանութեան—ասաց Տէրը—և ստեղծելով հողից անչափ գեղեցիկ մարմին ներշնչեց նորա մէջ իւր աստուածային բերանից բանիմաց հոգի։ Մարդը բացաւ աչերը, զարմացած և հիացած նայեց նա աշխարհին, և նորա հոգին, զգալով իւր աստուածային ծագումը, լցուեցաւ երջանկութեամբ, երախտապարտութեամբ և սիրով դէպի իւր ստեղծողը...»

Այն աշխարհը, ուր ապրում էին նախաստեղծ մարդիկը, գտնվում էր այն գեղեցիկ ու հարուստ երկրի վրա, ուր հոսում են Տիգրիս, Եփրատ, Ճորոխ և Երասխ գետերը, ուր բարձրանում էր ծերունին Մասիս, որտեղից տարածուեցաւ մարդկային ցեղը։ Բայց աւաղ, այն գեղեցիկ աշխարհը, այն փարթամ դրախտային վայրերը այժմ շատ տեղերում ամայի և անշուք են։ Նախնի փառահեղութիւնների և հարստութիւնների տեղը հոյակապ քաղաքների տխուր աւերակներն են մնացել։ Արեգակը և երկնային լուսաւորները փայլում են նոյն փառահեղութեամբ. բայց մեր նախահայրերի դրախտը կորցրել է իւր ճոխութիւնը (եր. 259—261.)

Մի հատուած ևս առաջ բերենք իսկ պատմութիւնից.

Վռամշապուհ (401—421 թ.)

Տրդատի մահից յետոյ Հայաստանը կռւի և երկպառակութեան ասպարէզ է դառնում։ Մենք հրաժարվում ենք սուրբ մարդու անարժան յաջորդների նկարագրութիւնն անելուց, մանուկ ընթերցողներ, հաւատացած լինելով, որ դուք նոցանից օգուտ չէք ստանալ։ Եթէ դուք խորշում էք վատութիւնից և ատում էք անարժաններին իրանց անվայել գործերով, ապա բաւական է ձեզ իմանալ, որ նորանք ոչինչ բանով նման չէին այն թագաւորներին, որոնց պատմութեան հետ դուք համառօտապէս ծանօթացաք։ Այնու ամենայնիւ ես խորհուրդ եմ տալիս ձեզ, որ դուք, երբ կը մեծանաք և ձեր հայրենիքի պատմութեանը մանրամասնաբար ծանօթանալու ցանկութիւն և կարողութիւն կունենաք, ուշադրութեամբ կարդաք այն մարդկանց պատմութիւնները, որոնք իրանց կառավարութեամբ աւելի վնասակար են եղել հայրենիքին, քան օգտակար. լաւի և վատի, արժանաւորի և անարժանի անաչառ համեմատութիւնից յետոյ, կարող էք դուք արժանաւոր և վայելուչ ուղղութիւն տալ ձեր կեանքին։ Այս միայն իմացէք, որ ամենայն ազգի պատմութեան մէջ պատահում են այնպիսի ժամանակամիջոցներ, երբ ազգի թագաւորների, իշխանների, այս կամ այն կուսակցութիւնների մէջ տարաձայնութիւններ են ընկնում և տարաձայնութիւնները հասնում են ներքին և արիւնահեղ պատերազմների, ուր եղբայրը եղբօր դէմ է պատերազմում, ուր հայրը սպանում է որդուն։ Այսպիսի պատահարներ ներկայացնում է մեզ մինչև անգամ այժմեան լուսաւորեալ ազգերի պատմութիւնը... (եր. 307—308).

Պարոնի աշխատասիրութեան մէջ նոյնպէս պատահում ենք մի քանի նորակազմ բառերի, որոնք մեր կարծիքով բաւականին յարմարութեամբ են գործածած. այդպիսիքն են օրինակ. լեռնահանք, մետալահանք, տարագնաց թռչուններ, կապարաքար, տարր և այլն։

Անցնենք այժմ մի երկու խօսքով էլ ցոյց տալու պ. Տէր-Ղևոնդեանի նոր աշխատութեան պակասաւոր կողմերը։

Եթէ իսկապէս մեր տարրական ուսումնարանների փրկութիւնը դասարանական կազմութեան մէջ է, որի մասին մենք չենք էլ կասկածում, եթէ մի և նոյն ուսուցիչը պիտի դասախօսէ ազգային տարրական ուսումնարանում գիտութեան բոլոր առարկաներից, ապա մեր ուսումնարանների ներկայ կազմակերպութեանը և նոցա նախապատրաստութեան անբաւարարութեանը նայելով պէտք էր և լաւ էր որ այդ ուսումնարանների համար կազմած գրքերի մէջ նիւթերի դասաւորութիւնը լինէր, այնպէս որ գիտութեան առարկաները չընթանային այլ և այլ ճանապարհով և անկախ մէկ մէկուց, այլ կապուած լինէին այնպէս, որ նորանց մինից դէպի

ՄԻ ՔԱՆԻ ԽՕՍՔ ՄԵՐ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Ամենքը հասկանում են թէ լրագիրների հրատարակելը ունի իր նպատակը և օգուտը հասարակութեան համար: Եւ քանի մի որ և է ազգ լուսաւորվում է, այնքան աւելի զգալի է լինում նորա համար լրագրի պահանջը: Լուսաւորվող ազգի այդ պահանջի մեծենալու պատճառը ոչ այլ ինչ է լինում, եթէ ոչ այն բարոյական և նիւթական օգուտը որ կարողանում ենք քաղել մեզ համար լրագրի միջից: Լրագրի բազմապարունակ նիւթերի շնորհով ամենայն ինչ պարապմունքի և պաշտօնի մարդ կարողանում է, գտնել նորա մէջ իր համար հետաքրքիր կամ օգտաւէտ լուր կամ յօդուած:

Ամեն լրագիրների մէջ թղթակցում են առհասարակ զանազան քաղաքներից և երկիրներից, հաղորդելով իրանց տեղերից թէ ընթացող լուրեր, թէ հասարակական կեանքի առաջադիմութեան մասին տեղեկութիւններ, այնպէս որ լինելով մի որ և իցէ քաղաքում կամ գիւղում, կարելի է լրագրի շնորհով տեղեկանալ ամենահեռաւոր երկիրների դրութեան մասին ...

Բայց այդ հաղորդվող լուրերի և տեղեկութիւնների ստուգութիւնը և ճշմարտութիւնը կախված է ի հարկէ թղթակիցների բարեխղճութենից: Խմբագիրը և խմբագրութիւնը հեռու գտնելով իրանց թղթակիցներից՝ միջոց չունեն վերաստուգել հաղորդված տեղեկութիւնների ճշմարտութիւնը և ստիպված են թողնել թղթակիցների խղճին որքան կարելի է ճշմարտութեանը համատարիմ տեղեկութիւններ հաղորդելու: Ուրեմն անբարեխիղճ թղթակցից է կախված աղավաղել ճշմարտութիւնը և այդ դիպուածում խմբագրութեանը անհնարին է վերաստուգել հաղորդվածի ճշմարտութիւնը: Բայց երբ վերջապէս յայտնվում է թէ հաղորդվածը սուտ էր, այն ժամանակ լրագիրը պարտաւորվում է հերքել այն սխալ կամ սուտ տեղեկութիւնը:

Որքան նիւթապէս աւելի ապահոված կը լինի մի լրագիր, այնքան նա աւելի յոյս կարող է ունենալ, վարձատրելով մշտական թղթակիցներին, վերահսկողութիւն անել նրանց գրվածների վրա և մի և նոյն ժամանակ պահանջել ճշգութիւն և ստուգութիւն...

Իսկ ի՞նչ պէտք է անէք, երբ միջոց չունէք վարձատրել ձեր թղթակիցներին, — պէտք է լիակատար հաւատ ընծայէք նրանց.... Իրաւունք չունէք նրանցից ոչինչ պահանջելու և պէտք է հաւատաք նրանց բարեխղճութեանը...

Մեր հայոց լրագիրների բաժանորդների թիւը այնքան սակաւ է լինում միշտ, որ արգելք է լինում լրագրին ունենալ իր համար վարձված մշտական թղթակիցներ զանազան քաղաքներից, և այդ պատճառով թղթակիցները մեզանում առհասարակ լինում են *պատահական թղթակիցներ*:

Ի հարկէ լինում են շատ և շատ բարեխիղճ թղթակիցներ, որոնք, — մենք համոզված ենք, — գրում են ազգասիրական զգացմունքից դրդված, աշխատում են յափշտակված լինելով՝ իրանց ոյժերին համեմատ, իրանց կարողութեան չափ հասարակական օգուտ բերելու գաղափարով, — բայց ցաւելով պէտք է խոստովանենք որ կան այդ պատահական թղթակիցների թւում շատ անգամ և մարդիկ, որոնք ոչ թէ գրելու ծարաւից դրդված գրիչ են վերցնում, այլ շարժուած մի որ և է կրքից, թշնամական չար զգացմունքից:

Ամօթ է, այո, այդ տեսակներին, — բայց ի՞նչ արած՝ այն երկրում որտեղ միջոց չը կայ ապահովել կամ գոնէ քիչ շատ վարձատրել մի լրագրի աշխատակիցներին և թղթակիցներին, ստիպված ենք համբերել այդ *պատահական* գրողների ցաւը, որոնք վերցնում են գրիչը միմիայն այն ժամանակ, երբ պէտք է մի թշնամուն խայտառակեն, նրա դէմ մի ինտրիգա լարեն, կամ իրանց անձը պաշտպանեն, կամ վերջապէս անձնականութենից դրդված՝ մէկի կամ միւսի վրա բամբասեն, հակառակորդին վնասեն....

Սրանք դժբաղդաբար շինում են լրագրից իրանց անձնական կեղտոտ նպատակներին հասնելու համար՝ մի կոյր, անգիտակցական գործիք:

Մոսկվա: Լ. Խ. Ա.

ՆԱՄԱԿ ՄՕԶԴՕԿԻՑ

Ապրիլի 8-ին

Առհասարակ ընդունած է ասել, որ ընդհանուրի շահը մասնաւորից բարձր պէտք է լինի. որ երբ մի անդամը վնաս է հասարակութեան, պէտք է նորան զոհել ընդհանուրի օգտին. որ եթէ մէկը իրան բարոյական պակասութիւններով անբարոյական սերունդ է պատրաստում ապագայի համար (թէև սքողեալ և շատերին աննշմարելի եղանակով), ապա այդպիսին արժանի չէ խնայելու: Այսպէս ընդունած է ասել, և իրօք այսպէս էլ պէտք է լինի, բայց կեանքի մէջ, տարաբաղդաբար, այս սկզբունքը գործադրելում, այլ և այլ խոչընդոտների ես հանդիպում: Երբեմն դու անկարող ես լինում գործ դնել այդ կանոնը, որովհետև վնասակար անձը ունենում է շատ զօրեղ միջոցներ, իւր գործողութիւնը սքօղում է առաքինական տիպարի տակ այնպէս որ նորանց խղճալի պատկերը շատերին բոլորովին անծանօթ է մնում. բայց սակաւ չէ պատահում նաև, որ դու մարդասիրական ցաւակցութեամբ ներում ես մեղաւորին, արժանաւոր պատժից ազատում ես նորան, հաւատալով՝ թէ նորա մէջ մնացած կը լինի գոնէ այնքան առաքինութիւն, որ կարող է գնահատել քո մեծահոգութիւնդ և հրաժարուիլ անվայել ուղղութիւնից:

Մասնաւորենք մեր խօսքը: Մի քաղաքի ուսումնարաններից մէկում վաղուց ծառայում էր մի անձն, որ իրան ձևացրել էր իբրև սուրբ և ճգնազգեցիկ, որ պաս օրը ուտիսի կերակուր պատրաստելիս վառարանի չորս կողմը ձէթ էր ածում, որ նորա հոտից դրացիներն չիմանան, թէ ինչ է պատրաստվում խոհանոցում, որ հարսանիքներում և հրաւէրքներում երբէք չէր երևում, այլ փակուած էր մնում իւր խուցի մէջ, որ ձևացնում էր թէ երբէք խմիչք չէ գործ ածել և չի գործածի — կարճ՝ մի անձն, որ իւր ճարպիկ աչքակապութիւններով երկար տարիների ընթացքում շլացրել էր ասիական միամտութեամբ ամենայն [illegible] խաբուող պարզ ժողովրդեան: Վերջապէս կատարվում է աւետարանի խօսքը, թէ ոչինչ է ի ծածուկ, որ ոչ յայտնեսցի, և մեր պարոնը զրկվում է իւր պաշտօնից մարդկութեան արատ բերող պատճառներով. սակայն անձինք, որոնց յաջողվում է դիպուածը բարձրացնել այդ արատը ծածկող թանձր քողը, տարաբաղդաբար, շատ խնայողութեամբ են վարվում նորա հետ և բաւականանում են միայն նորանով որ նա գործից հեռանում է, ասում ենք տարաբաղդաբար, որովհետև, ինչպէս հաստատ տեղեկանում ենք, յիշեալ պարոնը, հեռանալով յիշեալ քաղաքից, այժմ իւր նամակներով, որոնց ուղղում է ճշմարտութեանը բոլորովին անտեղեակ անձանց, կամենում է իբր թէ վնասել այն ուսումնարանին, որի մէջ ինքը պաշտօն էր ունեցել, գժտութիւն սերմանելով և ուսումնարանի վարկը կորցրել ջանալով շատերի առաջ: Այսու ամենայնիւ մենք աւելորդ չենք համարում զգուշացնել պարոնին, որովհետև փաստերը, որոնք գտնվում են գործին տեղեակ անձանց ձեռքին, դեռ չեն կորցրել իրանց ոյժը նորա համար վտանգաւոր լինելու:

Մենք նմանապէս խորհուրդ ենք տալիս և մեր քաղաքային օրիորդական ուսումնարանի վարչութեանը հեռատեսութեամբ որոնել ճշմարտութիւնը և ոչ թէ ենթարկուելով սորա կամ նորա աղաչական և շողոքորթ նամակներին, համբերաւոր անմեղ մանուկներ յանձնել մի տըգէտ անձի ձեռքը:

* * *

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԻՑ

Ապրիլի 5-ին

Բագուայ Մարդասիրական Ընկերութիւնը, ինչպէս ամենայն տարի իւր միամեայ գործունէութեան հաշիւը յայտնում էր իւր անդամներին ընդհանուր ժողով կազմելով, այս տարի ևս յետ չը մնաց նոյնը անելու:

1877 թ. Յունվարի 25-ն էր՝ կազմուել էր ընդհանուր ժողովը ընկերութեան դահլիճում, ուր կային բոլոր թէ տարեկան և թէ անփոփոխ անդամներ, շատ ուրախալի գործ մի եղաւ, որը աւելորդ չեմ համարում յայտնելու հրապարակաւ ազգին. իմ կարծիքով ամեն մի հայ անդամը, լսելով այդպիսի օգտաւէտ գործունէութիւններ, կը հետևէ նոցա: Ընկերութեան նախագահ գերազնիւ Աւետիք Մամիկոնեան, որ արդէն յայտնի է, քանի մի առաջարկութիւններ արեց, որոնք սիրով ընդունվեցան տեղւոյս պատուելի հայերից. 1, թէ Բորմիստրեան և Խալաֆեան երկու մեծ նաւթային ընկերութիւններն, որոնց անդամների մեծ մասն հայեր են, նուիրեն Մ. ընկերութեան 10,000 փութ նաւթ, 2, պ. Ն. Կրասիլնիկեանը 50 տակառ, իսկ պ. պ. Ս. Թաղէոսեանը, Թ. Ամիրեանը, Ա. և Մ. Օրբելեանները, Ջ. Տէր Խուրշէլեանը, և Ա. Ղարաբեգեանը տասը տակառ նուիրեն. այն պայմանով, որ պ. Ս. Բագիրեանը, սև նաւթն իւր գործարանում մաքրելով, մաքուր, պօտասը և ուրիշ մանր ծախքերը ինքը վճարէ, և այն տակառների մէջ ածելով մաքրած նաւթն, յանձնէ Մ. ընկերութեան, միայն թէ սև նաւթի Բալախանուց մինչ գործարան բերելու ծախքն, որ մօտ 800 ր. է, ինքը Մ. ընկերութիւնը վճարէ:

Վերոյիշեալ Բորմիստրեան ընկերութեան հայ անդամներից չորսը, խորհրդական անդամ լինելով Մարդասիրական Ընկերութեան, նոյն ընդհանուր ժողովում էին, որոնք խոստանալով կատարումն տալ այդ բարենպատակ և ազգօգուտ գործին, ինչպէս լսում ենք, խորհրդակցել են իւրեանց միւս անդամակիցների հետ, որոնցից շատերը օտար են, այսինքն գերմանացիներ, ռուսներ և պարսիկներ, և վճռել են տալ Մ. ընկերութեան 5000 փութ սև նաւթ, որոյ համար և տոմսակ են տուել ընկերութեան, որ երբ ցանկանայ կարող է ստանալ: Շատ ուրախ ենք այդ գործի համար, ուրեմն խորին շնորհակալութիւն կը յայտնենք հրապարակաւ այդ մեծապատիւ պարոններին, որոնք պ. Նա-

---

միւսը անցնելը չը լինէր չափազանց զգալի և ընդհատ ընդհատ: Սա հեշտ կը լինէր թէ ուսուցիչների և թէ աշակերտների համար: Առաջինները չէին մոլորվիլ որտեղից կամ ինչից սկսեն, իսկ վերջինների համար այս ձևը այն առաւելութիւն կունենար, որ ամեն սովորած կամ ուսածները, ինչպէս ինքն պ. Տէր-Ղևոնդեանն է կամենում իւր առաջարանի մէջ, կապակցուած և գիտակից կերպով կաւանդուէին: Ուրեմն մեր կարծիքով, աւելի լաւ կը լինէր, եթէ պարոնը իւր գրքի նիւթ եղած յօդուածները խմբերի չը բաժանէր, այլ դասաւորէր յաջորդաբար:

Երկրորդ՝ վատ չէր լինի, եթէ գիրքը երկու մասը բաժանուէր, իւրաքանչիւրը ամփոփելով իւր մէջ մի տարուայ ընթացքը, որովհետև մի և նոյն գիրք երկու տարի շարունակաբար մի աշակերտի ձեռքը լինելով ձանձրալի կը լինէր նորա համար, աշակերտը աւելի ուրախ է լինում, երբ զգում է, թէ ահա տարին վերջանում է և նորա հետ էլ նա աւարտում է իւր գիրքը և պիտի սկսանայ մի այլ գիրք. նոր նիւթերով, նոր բովանդակութեամբ: Պարոնը իւր աչքի առաջ ունեցած գրքերից հետևել է աւելի Ուշինսկու դասաւորութեանը, բայց մեր կարծիքով առաւել լաւ կը լինէր հետևել Վոդովոզովի ուղղութեանը: Ի հարկէ մի այդպիսի ստուար և բազմաբովանդակ գիրք, որպիսին է պ. Տէր-Ղևոնդեանի աշխատասիրութիւնը, գուցէ դժուար լինի մեր առաջարկած ձևով կազմել, բայց մենք ենթադրում ենք, որ գիրքն էլ երկու հատորից կազմուելով պ. Տէր-Ղևոնդեանն էլ միջոց կունենար աւելացնել նորա մէջ բարոյական-ընկերական բովանդակութեամբ յօդուածներ, որից այժմ խուսափել է, գուցէ գրքի ստուարութենից սարսափուած:

Բովանդակութեան կողմից ևս պ. Տէր-Ղևոնդեանի գրքի մէջ երևում է նաև մի նշանաւոր զանցառութիւն. վերջացնելով Ռուբինեան թագաւորութեան անկումը, պատմական մասը ընդհատվում է: Անշուշտ հարկաւոր էր, մեր կարծիքով մի երկու յօդուածով պատմել և համառօտ տեղեկութիւն տալ նորանից մինչև մեր օրերը մեր գլխով անցած անցքերի և մեր ներկայ դրութեան վերա:

Լեզուի կողմից ևս հանդէպ է գալիս մեզ մի մասնաւոր նկատողութիւն անել. պարոնի գըրքում հանդիպում են երբեմն այնպիսի գրաբար ոճեր և բառեր, որոնց շատ հեշտ և շատ լաւ կարելի էր փոխարինել աշխարհաբառի. տեղ տեղ ևս պատահում են (թէև շատ քիչ) ռամկական բառեր, պատահում են նմանապէս անճշտութիւններ նախադասութեան անդամների համաձայնութեան մէջ, բայերի եղանակների և ժամանակների երբեմն անճիշտ գործածութիւններ, որոնք անտարակոյս անուշադրութեան հետևանք են: Թող մեզ ներելի լինի մեր արած նկատողութիւնները հաստատելու համար առաջ չը բերել օրինակներ, որովհետև նորանով պէտք է ևս աւելի շատ երկարէր մեր առանց այն ևս բաւական երկար յօդուածը, որպէս մի կրագրական յօդուած:

Մի այլ թոյլ կողմ ևս կայ պ. Տէր-Ղևոնդեանի գրքում, որի լինելութիւնը միանգամայն ներելի չէ մի դասագրքում. դա տպագրական բազմաթիւ սխալներն են, որոնք ամենայն քայլափոխում հանդիպում են քեզ: Որքան ևս պատճառաբանութիւն առաջ բերէր պ. Տէր-Ղևոնդեանը, մենք նորան այդ մասին չենք կարող արդարացնել. թէև հոգով չափ կափսոսանք որ նորան հանգամանքները չեն յաջողել իւր գրքի սրբագրութեան վրա հսկելու, թէև աչքի առաջ ևս ունենանք մեր տպարանների չափազանց անճշտութիւնը և նոցա տէրերի մինչև յուսահատութիւն հասուցանող վարմունքը, այնու ամենայնիւ մի դասագիրք, որ դրվում է մանուկների ձեռքը որպէս ձեռնարկ, պէտք է բոլորովին ազատ լինի սխալներից: Մենք այս բանի վրա նայում ենք ամենախիստ կերպով: Կարծես այժմ ընդհանրապէս սովորութիւն է դարձել ուշք չը դարձնել տպագրական մաքրութեան վրա, բայց եթէ սա աններելի է ընդհանրապէս, ապա որքան աւելի այն գրքերում, որոնք մշակուած կամ կազմակերպուած են ուսումնարանների համար: Վերցրէք օրինակի համար որը կամենաք մեր ուսումնարանական գրքերից և դուք նորա մէջ անչափ տպագրական սխալներ կը գտնէք, բայց ժամանակ է, որ մեր պ. աշխատասիրողները արժանաւոր ուշադրութիւն դարձնէին այդ բանի վրա:

Ահաւասիկ մեր նկատողութիւնները պ. Տէր-Ղևոնդեանի գրքի մասին, որը ինչպէս իւր շատ և նշանաւոր արժանաւորութիւններով, նոյնպէս և մի քանի, մեր կարծիքով, պակասաւոր համարուած թոյլ կողմերով ներկայացրինք ընթերցողներին: Յոյս ունենք որ նոքա և նոյն իսկ պ. Տէր-Ղևոնդեանը կը գտնեն ներկայ քննադատութեան մէջ կարելի եղածին չափ անաչառութիւն և անկողմնակալութիւն: Մենք վերջացնելով սորան փառահանում ենք խորհուրդ տալ ընթերցողներին, չը բաւականանալ այն կտորներով, որ մենք առաջ ենք բերել գըրքից, որպէս լեզուի, ոճի և դարձուածների գեղեցիկ օրինակներ, այլ ձեռք բերել այդ գիրքը և անձամբ իմաստասիրել դորան. մենք հաւատացած ենք որ ընթերցողը շատ գոհ կը մնայ մեր խորհրդից: Պ. Տէր-Ղևոնդեանի հայեացքը ընդհանրապէս, բայց մանաւանդ պատմական երևոյթների մասին շատ ճիշդ է և նորա պատուական աշխատասիրութիւնը ոչ միայն մեծ ծառայութիւն կանէ մեր ուսումնարաններին, այլ մեր գրականութեան աղքատութեանը նայելով, կարող է և իբրև հասարակ ընթերցանութեան գիրք ծառայել այն անձանց համար, որոնք միջոց չեն ունեցել որ և է միջնակարգ ուսումնարանում իրանց գիտութեան պաշարը փոքր ինչ մեծացնել և իրանց ազգի պատմութեան ու երևելի նախորդների վրա մի գաղափար կազմել: Խորհուրդ ենք տալիս և նոցա, որոնք միայն մեր անմահ Վարդանի անունն են լսել, կարդալ պ. Տէր-Ղևոնդեանի գիրքը և ճանաչել այն ընդհանուր և բարոյական ոգևորութեամբ, որ տիրում էր հայոց ազգի մէջ հինգերորդ դարում, ոչ միայն մարդկանց այլ և կանանց: Ցանկալի էր որ մեր ուսումնարանները օրով առաջ օգուտ քաղէին այդ գրքից, որի գինը համեմատելով մեծութեան և բովանդակութեան հետ, թանկ չէ: Ինչպէս մենք ստուգեցինք ուսումնարաններին նա տրվում է 60 կոպէկով, եթէ միայն շատ օրինակներով են գնում, իսկ հասարակ առնողներին 70 կոպէկով:

* * *

խաղաղի օգտաւէտ խօսքերը գնահատելով արժան են համարել չը խնայել իւրեանց նուէրքը նուիրելու ընկերութեանը։ Շատ հետաքրքրելի է նուիթային այս ընկերութեան Հաճի Ջէյնալ Թաղիեան անունով մի պարսիկ անդամի գործը։ Սա աւելի իւր սէրը ցոյց տալու համար հայ ազգին, առաջարկում է իւր անդամակիցներին, որ 5000 փութի տեղ տան 10,000 փութ նաւթ. այդպիսի մի հայասէր ազնիւ պարսիկի մի ազնիւ գործը շնորհակալութեան արժանի է, որ հայից յետ չէ մնում հային օգնելու։ Իսկ միւս ընկերութիւնը, որոյ անդամները հայեր են, ի թիւս որոց և պատուաւոր քաղաքացի Լալայեանների, յուսով ենք, որ բարի նախանձով վառուած կը չարժուին, ընծայելով իւրեանց 5000 փութ նաւթ նուէրքը Մ. Ընկերութեան, պատճառ այդպիսի նուէրներով Մ. Ընկերութեան մասաղ տունկը աճելով կը զարգանայ և ապագայի համար մեծ գործեր կը խոստանայ։

Յուսով ենք, որ Մարդասիրական ընկերութեան խորհրդական անդամներ, ինչպէս մինչև ցայսօր կատարել են ընկ. օգտի վերաբերեալ չատ գործեր, կաչխատեն և այս նուէրների իրագործելուն, ինչպէս կը պահանջուի, իմանալով որ ընկերութիւնը սորանից կարող է ստանալ մօտ 4000 րուբլի։

Գ. Դ.

ՆԱՄԱԿ ՂՁԼԱՐԻՑ

—

Մարտի 30-ին

1877 ամի յունվարի 1-ն, նոր տարի օրը, 10 ժամին մտայ Ղզլար։ Մինչև իմ բարեկամիս տուն գտնելը, չատ հրացանների ձայներ լսեցի, —վերջապէս հարցրի իմ բարեկամից թէ «այդ ինչու համար են այդքան հրացանների ձայները,» նա ինձ ասաց որ «դորանով ղզլարցիք յայտնում են իւրեանց ուրախութիւնը, նոր տարու գալըստեան պատճառով, որովհետև ժողովուրդը անիծելով հին տարին, որը նրա անբաղդութեան և սնանկութեան պատճառ դարձաւ, ցրտահարելով այգիները որոնք նրա ապրուստի միակ աղբիւր էին, այժմ փառք էր տալի Աստծուն և յոյս ունի որ այս տարին բաղդաւոր և ուրախ անցկացնի...» Թէպէտ մարդիկ ըստ սովորութեան փողոցներում տունից տուն չրջում էին շնորհաւորելու նոր տարին, բայց յայտնի երևում էր չատերի երեսի վրա տխրութիւնը և յուսահատութիւնը։ Իմ բարեկամիս մօտ չատ եկող գնացող մարդկանց հետ առիթ ունենալով խօսելու, լսեցի այլ և այլ խօսակցութիւններ՝ թէ արդեօք ինչպէս պիտի անցկացնեն այս տարին, ոչ մի տեղից օգնութիւն չեն սպասում.... Ճշմարիտ է Մարդասիրական Ընկերութիւնը օգնեց ղզլարցոց չքաւորներին,—բայց միթէ դորանով կարելի է դժբաղդութեանը առաջն առնել։ Ճշմարիտ է լսում ենք որ մեր կաթուղիկոսը կոնդակով հրաման է արձակել ամենայն տեղերից նուիրատւութիւններ հաւաքել ղզլարցոց թշուառներին օգնելու համար,—բայց որտեղ են այդ գումարները՝ դեռ այդ մեզ յայտնի չէ։

Ես չատ զարմացայ տեսնելով թշուառ դրութիւնը ղզլարցոց, այնպիսի հռչակաւոր ժողովրդի, որը թէ իւր հարստութեամբ և թէ զանազան տեսակ նուիրատւութեամբ ազգային գործերի մէջ, վաղուց յայտնի էր.... Այս օրը ասես այն Ղզլարը չէր, որ ես տեսել էի մի քանի տարի առաջ. Ամենքը գանգատվում էին իւրեանց թըշուառութիւնից։

Ինձ պատմեցին մի անցք այստեղի վարդապետի հետ պսակադրամի պատճառով։ Մի աղքատ երիտասարդ ուզում էր պսակվել մի այրի կնոջ հետ։ Վարդապետը ասաց թէ՝ «որովհետև կաթուղիկոսի կոնդակում չը կայ գրած թէ կարելի էր ամուրի երիտասարդ այրի կնոջ հետ պսակել,—ես չեմ կարող ձեզ հրաման տալ պսակուելու։» Երիտասարդը աղքատ լինելով և միջոց չունենալով պսակադրամի ծախսերը կրելու, վճռեց գնալ այլազգեան մի եկեղեցում պսակվելու։ Վերջապէս նրա բարեկամներից մինը համոզեց նորան որ թողնի այդ դիտաւորութիւնը,—խրատեց նորան և տուեց իրանից մի քանի րուբլ փող, որ կարողանայ պսակադրամը տալ, ասելով «գնա, այդ տուր ում հարկն է և գնա մեր մայր Հայաստանի կանոնով պսակուիր։» Ասում են որ այստեղի վարդապետից ժողովուրդը չատ գոհ չէ։ Նա չատ սիրում է տօներ կատարել և այդ տօները ի հարկէ նիւթական ապահովութեան աղբիւր են նրա համար։

Գ. Մ.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

ԻԳԴԻՐ գիւղից մեզ գրում են որ մարտ ամսի 22-ին Երասխ գետի վրա չինուող փայտեայ կամուրջը աւարտվեցաւ։ Նոյն օրը մեծ հանդէսով հոգևորականութիւնը օրհնեց նոր շինութիւնը։ Այսուհետև սուրմալեցիների համար դիւրութիւն կը լինի Երևանի և այլ կողմերի հետ յարաբերութիւններ ունենալ։ Երասխը թէ ձմեռ և թէ գարնան միջոցին մեծ դժուարութիւններ էր ներկայացնում կանոնաւոր երթևեկութեան համար։ Այժմ անցնում է այստեղից հեռագրական թելը մինչև Երևան։

—

ԻԳԴԻՐԻՑ մեզ գրում են որ մարտ ամսի 25-ի և 26-ի գիշերները այն կողմերը սաստիկ ձիւն եկաւ։ Ինչ որ պտղատու ծառերի բացված ծաղիկներ կային,—բոլորն էլ ցուրտը տարաւ։

—

Տեղական ռուս լրագիրները ստացան Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ հետևեալ հեռագիրը՝ «Ռուսաց «Биржевыя Вѣдомости» և «Петербургская Газета» լրագիրները տէրութեան հրամանով մի ամսով արգելվեցան։ Իսկ «Московское Обозрѣніе» թերթին տուած է երկրորդ նախազգուշացնող նկատողութիւն։»

—

ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԱՊՕԼԻՑ մեզ գրում են՝ Ապրիլի 4-ին երբ մեր քաղաքը մտաւ Նորին Կայսերական Բարձրութիւնը, Կովկասեան փոխարքան, հետաքրքիր էր տեսնել թէ ինչպէս քաղաքիս մի խումբ մանուկների փայտեայ հրացանները ուսին դրած, դիմաւորեցին Նորին Բարձրութեանը։—Այժմ որ պատերազմը յայտնված է, կառավարութիւնը հոգալով իր սահմանների վրա բնակվող հպատակների մասին, որ կարողանային հարկաւոր ժամանակ իրանց պաշտպանել, ամբոխին ձրի հրացաններ է բաժանում։»

—

Ստացանք ՍԻՄՖԵՐՕՊՕԼ քաղաքից այնտեղի հայոց եկեղեցու տարեկան արդիւնքի և ծախսերի հաշիւը, անցեալ 1876 համար։ Այդ հաշիւը տպված է ամբողջ թերթի վրա և բռնում է երեք երես։ Հաշուից երևում է որ ընդամենը մուտքը 1876 թւին եղած է 1435 րուբլ և 70 կոպէկ։ Անցեալ տարուց մնացած էր դարձեալ 635 րուբլ, ուրեմն եկամուտի ընդհանուր գումարը 2,070 րուբլ և 70 կոպէկ էր։ Իսկ ծախսը նոյն թւի ընթացքում եղած է 1335 ր. և 70 կոպ.։ Ուրեմն ծախսը մուտքից հանելով, մնում է մնացորդ մինչև տարվայ վերջը 735 րուբլ։

—

Լսում ենք որ այս օրերս պ. Մ. Ամերիկեանը մի կօնցէրտ պիտի տայ ԹԻՖԼԻՍԻ թատրօնում։ Նա ինքն երգելու է թէ ռոմանսներ, թէ կուպլէտներ (հայերէն և ֆրանսերէն)։ Կօնցէրտում պիտի մասնակցեն պ. Տրուֆի, (ջութակի վրա), պ. Պեւլինի (պիանօի վրա) և թատրօնական օրկէստրը։ Օրը և տեղերի գները կը յայտնվեն առանձին աֆիշաներով, և «Մշակի» մէջն էլ կը տպենք զորա մասին յայտարարութիւնը։—Աւելորդ է ասել որ մեր հասարակութիւնը, որ միշտ համակրել է պ. Ամերիկեանին, մենք հաւատացած ենք թէ կը շտապէ իր ներկայութեամբ քաջալերել մեր տաղանդաւոր արհեստակցին։

—

Ապրիլի 13-ին ԹԻՖԼԻՍԻ թատրօնում ռուս դերասան պ. Սօկօլօվ իր կնոջ մասնակցութեամբ մի կօնցէրտ տուեց։ Հասարակութիւնը բազմաթիւ էր թատրօնում։ Պ. Սօկօլօվը կարդաց «կլէրմօնի ժողով» անունով բանաստեղծութիւնը, որ չատ յարմար էր ժամանակին, և իր կուպլէտների մէջ աւելացնում էր իրանից մի քանի ուտանաւորներ ակնարկութիւններով ժամանակակից քաղաքական անցքերին։

—

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

—

Հեռագիրը հաղորդում է որ Բ. Դուռը հրաւիրեց Ռումինիայի իշխանին միացնել իր զօրքը Թիւրքաց զօրքի հետ, 1858 թւի դաշնագրի հիման վրա, որպէս զի Ռումինիան զէնքով պաշտպանէ օտար զօրքերի դէմ։—Փարիզից հաղորդում են որ գեներալ Չէրնիաէվ թողնելով Ֆրանսիական մայրաքաղաքը, ուղևորվեցաւ դէպի Կիշինէվ, ուտեղից հրաման էր ստացել շուտով գալու։—Անգլիական դեսպան Լայարդ յայտնեց Թիւրքաց տէրութեանը, թէ Թիւրքերից Բօլգարիայում կատարված խստութիւնների և բարբարոսութիւնների պատճառով, Անգլիան դիտաւորութիւն չունի և չէ կարող պաշտպանել Թիւրքիային։—«Agence Générale Russe» հաւատացնում է որ Ռուսաստանի և Աւստրիայի մէջ յարաբերութիւնները չատ լաւ են։ Եթէ Աւստրիան կը պաշարէ էլ Բօսնիա նահանգը, ասում է «National Zeitung», այդ քայլը նա կանէ ոչ թէ թշնամական զգացմունքից դրդված դէպի Ռուսաստանը։—Հեռագրով հաղորդում են որ Ղարսի մէջ Թուրք ամբոխը յարձակվեցաւ ռուսաց հիւպատոսարանի վրա։—Գերմանական և Ֆրանսիական հաւատարմատարներին Կ. Պօլսի մէջ իրանց տէրութիւնների կողմից պաշտօնապէս յայտնված է որ գերմանական և Ֆրանսիական դեսպանները կը վերադառնան Կ. Պօլիս Ռուսաստանի և Թիւրքիայի մէջ պատերազմի վերջանալուց ոչ առաջ։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Դավրէժ 2 ապրիլի

«Մշակի» 19-րդ համարի բանասիրականում տպուած յօդվածը—«Դավրէժի ընթերցարանի ընկերութիւն» վերնագրով—մեր քաղաքում մեծ աղմուկ բարձրացրուց այն քահանայի շնորհիւ, որի վրա ակնարկութիւններ էին եղած նոյն յօդուածում։

Ես պարտք չեմ համարում ցոյց տալ, թէ մինչև ո՛ր աստիճան իրաւացի կամ անիրաւ էին պ. յօդուածագրի նկատողութիւններն, բայց հաւատի եմ, որ նա այնքան ազնիւ է, որ իւր ժամանակին առանց դիմակի հրապարակ դուրս գալով, աւելի պարզ կերպով կը ներկայացնէ ճշմարտութիւնը....

Ինձ մնում է միայն, Նորին Վեհափառութեան ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի բարձր ուշադրութիւնը հայցելով, յայտնել որ քաղաքիս Տէր-Յովսէփ քահանան, իւրեան վերաբերելով յիշեալ յօդուածի նկատողութիւնները, և ինձ վերա կասկած ունենալով, սկսել է այնպիսի միջոցների դիմել, որոցմով ոչ միայն իմ անձը այժմ վտանգի ենթակայ է, այլ և մեր դպրոցին, ընթերցարանին և եկեղեցուն անգամ մեծ կործանում է սպառնում։

Ես ստիպուած չէի լինել այս յայտարարութիւնը հրատարակել, եթէ արժանապատիւ տէր հայրը կամ օրինաւոր կերպով դատաստանի դիմէր, և կամ իւրեան հրապարակական կարծիքի առջև արդարացնելու ջանար։ Բայց նորա ձեռք առած միջոցներն այնպիսի տարօրինակ են, որ այլ կերպ վարուել անհնարին էր։

Այժմ այդ նամակաւս արդարութիւն և իրաւունք խնդրելով, հաւատի եմ, որ Նորին Վեհափառութիւնն անուշադիր չը պիտի թողնէ իմ աղերսը, զսպելով իւր քահանայի կրքերը, և գործի քննութիւնը վերապահելով մինչև Ատրպատականի համար նշանակուող առաջնորդի գալուստը։

Յ. Մէլիք-Յակոբեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Правитель Вѣстн. լրագրում տպված է Բարձրագոյն հրաման որ յայտնում է թէ Ռուսաստանը պատերազմ է յայտնում Թիւրքիային և այդ երկու պետութիւնների մէջ բոլոր յարաբերութիւնները կտրված են։

—Եւրոպական պետութիւնները հրաժարվեցան միջամտութիւն անել Թիւրքիայի և Ռուսաստանի մէջ։ Այդ միջամտութիւնը կամենում էր ինքն Թիւրքիան։

—«Кавказъ» լրագրին հեռագրով հաղորդում են որ լուր կայ իբր թէ Ռուսաստանը 100 միլիօնի փոխառութիւն է անում Բերլինում։

—Հաւասի հեռագրական ընկերութիւնը հաղորդում է որ իշխան Բիսմարկի օրգան «Provinzial—Correspondenz» լրագիրը խորհուրդ է տալիս եւրոպական մեծ պետութիւններին կրկնապատկել իրանց բոլոր ջանքերը, որպէս զի պատերազմը սահմանափակվի միայն Ռուսաստանի և Թիւրքիայի մէջ։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Բերլինի «Börse-Zeitung» հաղորդում է որ պ. Ստրուսբէրգ, երբ կը վերջանայ նրա գործի քննութիւնը Մօսկվայում, մտադիր է գնալ Չինաստան, և հարուստ անգլիացիների առաջարկութեամբ յանձն առնելու է Չինաստանում երկաթուղիների չինելը։—Աստուած բարի ճանապարհ տայ։ Յաջողութիւն ենք ցանկանում Ստրուսբէրգին և համբերութիւն չինացիներին....

***

Եւրոպական լրագիրները հաղորդում են որ այս օրերս երևելի երգիչ տիկին Պատտի դատաստանական վճռի հիման վրա պաշտօնապէս բաժանվում է իր ամուսնուց, և միւս կողմից նորա սիրեկանը՝ երգիչ Նիկօլինի բաժանվում է իր կնոջից և երկու երգիչները գնալու են Աւստրիայի Տրանսիլվանիա նահանգը, ուտեղ յոյն—ունիատների հաւատը ընդունելուց յետոյ, կը պսակվեն։

***

«Փունջ» լրագրի մէջ կարդում ենք հետևեալը՝ «Մայրաքաղաքս գտնուող մշեցի ազգայիններէ լսուած է, թէ այս օրերս նոյն իսկ Մշոյ մէջ հայ քահանայի մը գիրկը չուն մը դրուեր և եկեղեցւոյ սեղանը հանուեր է։ Սակայն յայտնի չէ թէ ո՛վ է ընողը, ինչպէս է եղեր, և տեղական կառավարութեան կողմանէ պատժական ինչ միջոց ձեռք առնուեր է։ Այսպիսի դէպք մը որ ոչ նուազ ծանր և գայթակղական է, հարկաւ ի պաշտօնէ ծանուցած է պատրիարքարանի ալ, և որոշուած է՝ մանրամասն ծանօթութիւններ ստանալէն յետոյ, հաղորդել Բ. Դրան։»

***

Լրագիրները հաղորդում են թէ ինքն Թիւրքաց Սուլթանը պէտք է անձամբ կառավարէ իր զօրքը Ռուսաստանի դէմ պատերազմի մէջ։ Կարող ենք երևակայել թէ ինչպէս գեղեցիկ կը կառավարէ....

***

Այս օրերս մեր ձեռքն անցաւ Խրիմեան Հայրիկի մի հեղինակութիւն, մի փոքրիկ բրօշիւր որ հրատարակվեցաւ այս 1877 տարի Կ. Պօլսի մէջ, հետևեալ վերնագրով «Վանգոյժ. կամ մի ջուր իւր այրած հայրենեաց վերա։» Այս բրօշիւրը ոչ թէ միայն մի հայրենասէր, ազգասէր մարդու, և բանաստեղծի ձեռքով է գրած, բայց պարունակում իր մէջ և խոր քաղաքական գաղափար։ Խրիմեան հայրիկը ողբում է Վանի թշուառ դրութիւնը հրդեհից յետոյ, խօսում է առհասարակ հայերի անմխիթար դրութեան վրա, և աւելացնում է՝ «Ինչ խորհրդաւոր օր էր հրափորձութեանդ օր, ով անբախտ Վան. միթէ այն օր քեզ համար սև օր էր, երբ Թուրքաստանի պայծառ օր կսկսէր, երբ Բիւզանդիոնի Վոսփորէն հրանօթներ կորոտային, և Օսմանեան միապետ ինքնակալ կայսր սահմանադրութիւն կը կնքէր. այն ուրախ օրերում, ո՛հ, մոլեգնութեան հուրն զքեզ լափեց, ծուխով ու մոխրով խեղդեց քո խնդութեան ձայն և չունչ։ Մինչդեռ մայրաքաղաքն իւր համայն գաւառներով հրավառութեան տօն կը կատարէր, դու հէք ապերջանիկ Վան, քո տօն հրավառութիւն չէր. այլ ծախիչ ու համաճարակ կրակ մի, որ մի գիշերուան մէջ սպառեց զքեզ։» Սորանից յետոյ հեղինակը անցնում է այն գատողութեանը թէ Թիւրքերը ճնչելով, ոչնչացնելով հայերին, իրանք իրանց են վնասում, որովհետև աղքատացնելով հային, որ Թիւրքիայի ազգերից ամենաաշխատասէրն է, Թիւրքիան ինքն իրան էլ աղքատաց-

նում է։ Ուշնչացնելով հայրն, նա ուշնչացնում է այն ոյժը որ իրան պաշտում և կերակրում է։ Հայը աշխատասէր, խաղաղասէր և հնազանդ է, — և անա այն փաստը որ նա ստանում է իր աշխտանքի նրան ծնում են, հալածում են, ուշնչացնում են։ «Ո՛վ Գուրմն, Գուրմն, ուշնչացնում է ճնշիչները, եւ չեմ հասարակ այնպէս ինչպէս կը հասարակ ամենքը քո զավակներին, թէ գործ հասարակաց արդիւնքներին տիրապետ [illegible] մամ կուսա որ Ակսարտային ալքատ որդիքներին ձեռքքին հայր յանհրաժեշտ, սարսռ, ծանրին, կեանքին զրկին. թէ մեռցնին, այդ եւ գոհ և արդարութեան համարին. մլով քանի միշա բանաւորութեան զաւակարան Յաղթանակին զրկին»։—Վերջապէս զինեալ հայերին, Հայրենիք ասում է՝ «Գոմ զիմեն, ով հաւասարապէս ժողովուրդ հայոց, մարդիկ և աշխար կամ, ու քո այնչափ հաւասարութեամբ կը ծագին ու կը

մեղադրին գրեք. երբ կը տեսնան որ խիստ անհնարին և անզգայ կը լինին հաւասարութեան մէջ, մինչև անցնին, անպարտաւ դիտել որ կը զատնար զու, այնպէս որ պարկեշտութեամբ կը ընչացնեն և կարեւորելով կանչեն վերջնույն, և գու չես խմամբը։ Մեկը զանեայ կաւ եւ գու այնչափ երեւ. եւ եւ կը դատեմ զգեղ թէ այդքան սարկանուս և ապարանս մարդկութեան ազատ պատիւ։»—Մենք մի քանի անգամ քաղաքաւոր արինք այդ բրօշուրից, որ ընթերցողին հասկացողութեան տանք նրա մասին։ Այդ գրվածքը Կ. Փօլսի մէջ տպագրվից զուրս գալուն պէս, խիստ արգելվեցաւ Թիւրքաց տէրութենից։

**

«Հայկական Աշխարհ» ամսագրի փետրվարի և մարտի տետրակը ստացվեցաւ։ Այդ տետրակի վրա յայս ունենք մի այլ անգամ խօսելու։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գ. Նիկողայոս ՏԷՐ-ԱԼԷՔՍԱՆԴՐԵԱՆԻ «Մայրենի Լեզուի» 3-րդ և 4-րդ տարիները Հրատարակվեցան և ծախվում են պ. Զաքարեայ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ և ընկ. գրավաճառանոցում Թիֆլիսում։ Գինը հատով առնողների համար 70 կոպէկ է, իսկ զուամրով առնողներին զեղջումն կը լինի։ 3—3

Ներսիսեան Հայոց Ազգային Հոգևոր Դպրոցում, հոգաբարձական խորհրդարանի մէջ ապրիլ ամսոյ 20-ին երեկոյեան 8 ժամին կը լինի աճրդափոխութիւն (առանց կրկնաճրդափոխութեան) կապալով տալու Թէլէթի տուրք Գէորգայ ուխտատեղույ զամբուղը ընտուած կրպակը իւր անենակով։ Փայմանադրվածքը (кондиція) ցանկացողը կարող է կարդալ Հոգաբարձութեան դիւանատան մէջ ամեն օր, բացի կիրակից և տօներից, առաւօտեան 10-ից ց12 ժամ։

Երկար ժամանակ օգտով վաճառականութիւն անելով ՍԱՄԹԿԱՅԻ ԲԱԶԱՐԱԿԻ ապրանքով, ԻՄ ՍԵՓԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԵԱՆ

СЕМЕНА ЛЕПЕШКИНА СЫНОВЕЙ,

(Սեմեօն Լեպեշկինի որդիների)

Ֆաբրիկով

հում, սպիտակած և ներկած տեսակներում այլ և այլ պատրաստութեան, այժմ ԲԱՑԵԼ ԵՄ ՑԻԾԵԱԼ ԱՊՐԱՆՔՆԵՐԸ ՎԱՃԱՌԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՌԱՆՁԻՆ ԽԱՆՈՒԹ ՄՈՍԿՎԱՅՈՒՄ, въ Теплыхъ рядахъ, Александровская Линія, № 7, որտեղ պ. պ. առնողները կը գտնեն մեծ ընտրութիւն զանազան ապրանքների ցած գներից սկսած մինչև ամենաբարձր գները, որոնք են՝

Англосъ.	Демикотонъ.	Сатинъ.
Полотно.	Репсъ.	Кордъ.
Холстъ.	Гарусъ.	Плюсъ.
Шертингъ.	Фасоне.	Ластикъ.
Ланкордъ.	Саржа.	Кашемиръ.
Коленкоръ.	Доместикъ.	Туальденоръ.
Перкаль.	Молоскинъ.	Марля.
Платки.	Рогожка.	Аржантинъ.
Канифасъ.	Бумазея.	Бязь.
Бриллиантинъ.	Крепъ.	Миткаль.

և այլ ապրանքներ

3 (3)—1 Գ. ԼԵՊԵՇԿԻՆ

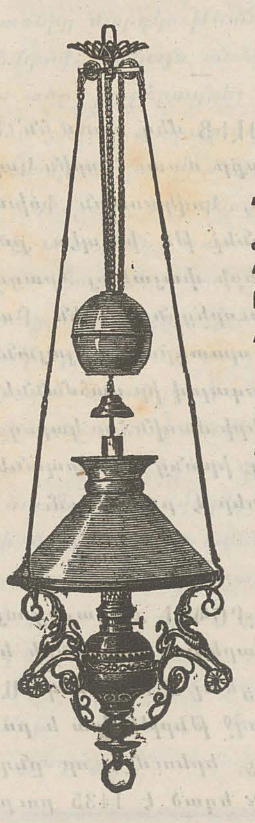

ԱՄԵՆԱԺԱՄԱՆ ԼԱՄՊԱՆԵՐ, ամենայն սիստեմով թէ նաւթի թէ ձէթի համար, յայտնի եւրոպական գործարաններից ծախվում են իմ դէպօի մէջ, որ գտնվում է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ, Պալատի և Մուզէւմի հանդէպ, Ս. Տարուրօվի տանը։

Բացի սորանից իմ դէպօի մէջ ծախվում են լամպաների ամեն տեսակ պատկանելիքներ՝ ինչպէս ապակիներ, աբաժուրներ, գունտեր և այլն։

Ստացվեցան մեծ քանակութեամբ շամդաններ, լապտերներ և այլն։

Օտարաքաղաքացիների պահանջները կը կատարվեն շուտ և ձիշդ կերպով։

1—10 Ե. ԾԱՏՈՒՐԵԱՆՑ

ЯПОНСКАЯ КРАСКА" ДЛЯ ВОЛОСЪ

Совершеннѣйшее окрашиваніе волосъ головы и бороды, безъ малѣйшихъ оттѣнковъ.

RIGAUD & Cⁱᵉ, 8, RUE VIVIENNE, PARIS

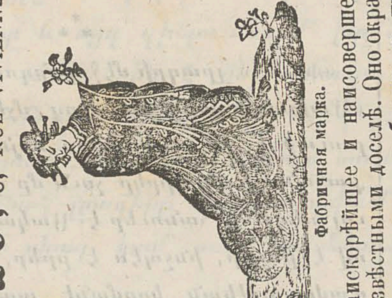

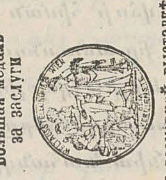

Это приготовленіе есть наискорѣйшее и наисовершеннѣйшее между всѣми для окраски волосъ средствами, извѣстными доселѣ. Оно окрашиваетъ мгновенно волосы головы и бороды, причемъ сохраняются блескъ и природная гибкость волосъ. Средство это безвредно и употребленіе оного весьма легко. Описаніе, прилагаемое при каждомъ флаконѣ, научаетъ какъ красить себѣ волосы безъ помощи куафера.

ГУАРАНА

ГРИМО И КОМП., АПТЕКАРЕЙ ВЪ ПАРИЖѢ.

Средство это, происходящее изъ Бразиліи, извѣстно подъ названіемъ Гуарана или Паулиніи и употребляется по предписанію врачей противъ мигрени и невралгіи. Продается въ коробкахъ, содержащихъ каждая двѣнадцать пріемовъ и каждый пріемъ снабженъ подписью Grimault et Cⁱᵉ. Требовать настоящую Гуарану Гримо и Кº, потому что есть много подделокъ.

ВЪ ТИФЛИСѢ У ЦУРИНОВА

ԱՊՐԻԼԻ 18. ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ ԹԻՖԼԻՍ. 1877.

ԹԻՖԼԻՍԻ ՎԱՃԱՌԱՆՈՑ (Ապրիլի 18-ին)	Ր.	Կ.
Ոսկին (պօլուիմպերիալ)	7	30
Հին 82 պր. մ. արծ. 1000 մ.	1250	—
Հին 20 ու 72 պր. 1000 ռ.	1045	—
Վերջին 5% առաջին փոխառութեան տոմ. 100 ռ.	163	—
Երկրորդ 5% վերջինի ռ.	160	—
Մարմինի կուրսը 260 ֆր.	100	—
Լօնդոնի կուրսը Օղեստի		
վրա	9	15
Վեքսելի կուրսը առէ 146 զ.	100	—
Տուրեցի բարաթը	5	—
Աւետարանի բանկի տոմսեր 200 մ.	275	—
փոթի թիֆլիսեան երկաթուղու ակցիան 125 մ.	125	—
Շաքարը բրդաձ	8	20
» միա տեսակ	7	90
» չաքարաւազ	7	—
» պոփարդ	8	—
» մարդաֆաւոծ	9	—
Բամբակը երեւանի. Ամերիկայի սերմից	6	—
Միևս տեսակը նոյն սերմից	4	50
Բուրդը Թուշի	—	—
» Թարաքամի	—	—
Ալիւր Շորպայում	1	70
» Երևանի	1	50
Գարին	1	10
Մոմը բնական (стеар.)	13	—
Մետաքս Նուխվայ Թայլ	—	—
Կաթնաշմոլի	65	—
Կղէոնք Նուխվայ (բոժ.)	—	—
Ձիթ Կոնք (լայլ) Այգաթակ	—	—
Կոֆէն մոկա	23	—
» մյնեկ	20	—
» մարտինիկական	17	—

ՀԱՐԿԱՏՈՒ	Ր.	Կ.
Կալվաւոր և Անշարժ կալվածքի փաստաթղթեր, Նոր-Նախիջևանի, Աստրախանի, Ղզլարի, Մոզդոկի և Եղեզանդրոպոլի Քասպականի դատարանի	1	—
Աստրախան	2	—
Ղզլար	3	—
Մոզդոկ	4	—
Ղզլարի	2	88
Թիֆլիս	3	25
Երևան	3	75

ՆԱՎԵՐ Ճեղքած գին

Օդեսայից փօթի (առանց) կարճեցեալ ժամը 3-ին կէսօրից յետոյ։ փօթիից Օդեսա երկուշաբթի 8 ժամին առաւօտեան։

Օդեսայից փօթի (ձևա-) կիրակեի 3 ժամին։ փօթից Օդեսա հինգ-շաբթի առաւօտեան։ փօթիից Կ. Պօլիս կիրակի առաւօտեան։ Կ. Պօլիս փօթի կիրակի առաւօտները։

(Ուղևորի գին)

Օդեսայից փօթի երկուշաբթի 3 ժամ. կէսօրին։ փօթիից Օդեսա չորեք 8 ժամ. առաւօտ։

ՓՕԹԻ-ԹԻՖԼԻՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

Թիֆլիսից մինչև փօթի (ճանապարհորդների գնացքը) 9 ժամին 36 րոպէ առաւօտեան։ Մինչև Միխայլօվօ (դատի գնացքը) երեկոյեան 4 ժամ. 54 րոպէ։

	առաւօտ.	երեկոյեան
Թիֆլիսից	9. 36	4. 54
Գորի.	12. 32	9. 11
Միխայլօվօ	2. 15	11. 25
Քութայիս	8. 33	
փօթի.	11. 46	

	առաւօտ.	
փօթիից	8. 38	
Քութայիս	11. 59	
Միխայլօվօ.	5. 56	1. 06
Գորի.	7. 33	3. 36
Թիֆլիս.	10. 16	7. 24

Թիֆլիս գալիս է առաւօտեան գնացքը երեկոյեան 10 ժ. 16 ր. երկրորդը առաւօտեան 7 ժ. 24 ր.

Տեղերի գինը՝ Թիֆլիսից

	I կլաս.	II կլ.	III կլ.
Մցխեթ	90	68	38
Գորի.	3. 20	2. 40	1. 33
Սուրամ.	5. 22	3. 92	2, 18
Քութայիս	9.	6. 75	3. 75
փօթի	13. 1	9. 75	5. 42

ՓՕՍՏ

1) Ամեն տեսակ թէ նամակներ, թէ լրագրեր Ռուսաստանի և արտասահմանի ուղարկելու, ընդունվում են ամեն օր, առաւօտեան 8 ժամից մինչև 12 (բացի կիրակի օրերից)

2) Բաց-ձևի ծանրոցները՝ ընդունվում է երկուշաբթի և ուրբաթ օրերը, իսկ ծանր փոստը երկուշաբթի։

3) Երևանի տրակտը՝ ամեն օր։

4) Փօթի-Թիֆլիսեան երկաթուղու գիծը՝ ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։

5) Նուխու տրակտը՝ թէթև փոստը ընդունվում է չորեքշաբթի, իսկ ծանր փոստը կիրակի օրերը։

6) Բէլիկիլիւչի ճանապարհը՝ ամեն տեսակ փոստ ընդունվում է երկուշաբթի և ուրբաթ օրերը։

Ռուսաստանից և Արտասահմանից փոստը ստացվում է Թիֆլիսում ամեն օր։ Բաքուի տրակտից երեքշաբթի և շաբաթ օրերը։ Երևանի տրակտից՝ երկուշաբթի, հինգշաբթի, փօթի-Թիֆլիսեան երկաթուղուց ամեն օր։ Նուխու տրակտից չորեքշաբթի և կիրակի։ Բէլիկիլիւչի տրակտից՝ երեքշաբթի և շաբաթ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ

	կոպ.
Բաց նամակը ամէ.	4
Ռուսաստանի նամակը	8
Գերմանիա, Աւստրիա	8
Ֆրանսիա.	8
Անգլիա.	8
Շվէյցարիա.	8
Թուրքիա (Կ. Փօլիս)	8
Թուրքիա (ցամաք)	8
Իտալիա	28
Ամերիկա	10
Պարսկաստան	70
Հնդկաստան.	27
Եգիպտոս	

ՓՕՍՏԻ ԿԱՌԱՔԸ

Թիֆլիսից Վլադիկավկազ փոստի կարքը գնում են ամեն օր, երկու անգամ օրը։

«ՄՇԱԿԻ» ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ

—Ալէքսանդրապօլ. Գ. Գ. Ձեր առաջարկութիւնը գիւղի Ալէքսանդրապօլից, որպէս թղթակից պատերազմի ժամանակ, մեծ ուրախութեամբ ընդունում ենք։

—Ալէքսանդրապօլ. Գ. Գ. Գառուեի բարեկամ, մենք նկարագրութեան ծախսերից չենք վախենում, բայց այնքան տառեր չունենք մեր տպարանում և շատ ադատ ժամանակ էլ չունենք որ ամեն մի փաստաթղթեր ատամնին բռնշելով տպենք։

—Սիմֆերօպօլ. Երեքդիհան հայոց եկեղեցու Ներեսես, յարգելի պարոն, որ ձեր հաշիւր չենք կարող տպել. Շատ մեծ է մեր լրագրի համար։ Կարող էիք ուղարկել մեզ այդ ստացած հաշիւ 500 օրինակ, որ տարածենք մեր լրագրի հետ։ Մենք նրան տարածելու համար կը վերցնենք 5 րուբլ։